

Housing integration of immigrants from Bosnia and Herzegovina in Croatia: example of the City of Zagreb

Podgorelec, Sonja; Klempić Bogadi, Sanja; Gregurović, Margareta

Source / Izvornik: **Geoadria**, 2020, 25, 7 - 28

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.15291/geoadria.2891>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:303:724446>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

STAMBENA INTEGRACIJA IMIGRANATA IZ BiH U HRVATSKOJ: PRIMJER GRADA ZAGREBA

HOUSING INTEGRATION OF IMMIGRANTS FROM BOSNIA AND HERZEGOVINA IN CROATIA: EXAMPLE OF THE CITY OF ZAGREB

SONJA PODGORELEC, SANJA KLEMPIĆ BOGADI*, MARGARETA GREGUROVIĆ

Institut za migracije i narodnost, Trg Stjepana Radića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska / *Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb, Croatia*

e-mail: sonja.podgorelec@imin.hr, sanja.klempic@imin.hr, margareta.gregurovic@imin.hr

* kontakt autor / corresponding author

DOI: 10.15291/geoadria.2891

UDK: 314.117-054.72(497.5 Zagreb = 163.4):316.334.54]=163.42=111

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 8-12-2019

U radu se analiziraju rezultati istraživanja stambene integracije kao važnog dijela funkcionalne integracije najbrojnije imigrantske skupine u Hrvatskoj – građana Hrvatske rođenih u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je provedeno 2014. metodom ankete licem u lice (CAPI) u gradskoj četvrti Sesvete, Grad Zagreb, na prosudbenom uzorku od 301 ispitanika. Cilj je rada analizirati objektivne uvjete stanovanja (vlasništvo nad stambenim prostorom, kvaliteta stanovanja, susjedstvo) i subjektivne procjene pokazatelja stambene integracije skupine doseljenika iz BiH u jednoj četvrti Grada Zagreba. U većem dijelu rada provedene su deskriptivne analiza prikupljenih podataka, a pomoću odabranih testova u odnos su stavljene dvije ili više karakteristika ispitanika s njihovim procjenama standarda i kvalitete stanovanja. Pri zaključivanju na temelju prikupljenih rezultata pozornost je usmjerena na ograničenja u načinu izbora uzorka i specifičnosti migrantske skupine bosanskohercegovačkih doseljenika. Ovisno o etničkoj pripadnosti imigranata jezik, povijesna i kulturna tradicija identična je (Hrvati) ili vrlo slična (Srbi i Bošnjaci) većinskom društvu u zemlji primitka što znatno olakšava sve aspekte integracije. Analizirani pokazatelji stambene integracije i razvoja kvalitete stanovanja ispitanika u uzorku potvrdili su visoku razinu uspješnosti. U gotovo svim ispitivanim karakteristikama stanovanja, vlasništvom nad stambenim prostorom, načinom stanovanja (kuća ili stan) i infrastrukturnom opremljenosti prostora, imigranti iz BiH ne razlikuju se od ukupnog stanovništva Hrvatske, dok su, primjerice, u površini korisnoga stambenog prostora i broja soba iznad prosjeka. Zabilježene su razlike s obzirom na razdoblje i razloge doseljavanja. Analiza usporedne procjene kvalitete stanovanja i ukupnoga životnog standarda u Zagrebu 2014. i u vrijeme odlaska iz BiH pokazala je da ispitanici u većini (57 %) smatraju da im je stanovanje i životni standard u Hrvatskoj bolji no što bi bio da su ostali živjeti u BiH. **KLJUČNE RIJEČI:** imigracija, BiH, integracija, stanovanje, Zagreb

This paper analyses the results of the research on housing integration as the important part of functional integration of most numerous immigrant group in Croatia – Croatian citizens who were born in Bosnia and Herzegovina. The analysed survey (CAPI) was conducted in 2014 in Sesvete, a district in the City of Zagreb, on a judgemental/purposive sample of 301 respondents. The aim of the paper is to analyse objective housing conditions (home ownership, housing quality, and neighbourhood) and subjective assessments of the indicators of housing integration of immigrants from BiH living in one of City of Zagreb. Mostly descriptive

analyses were employed, complemented with selected tests of relations between two or more respondents' characteristics and their estimations of housing standard and quality. While deriving conclusions from the obtained results, special attention was attached to the limitations of the sampling methods and specific characteristics of the target population of immigrants from BiH. Depending on the ethnic affiliation of immigrants, their language, history and cultural tradition are identical (for Croats) or very similar (Serbs and Bosniaks) to the majority population in the host country creating the circumstances and characteristics which make the process of integration easier in all of its aspects. The analysed indicators of housing integration and development of housing quality of immigrants included in the survey confirmed a high level of its successfulness. In all characteristics of housing: home ownership, type of dwelling (house or apartment) and infrastructural facilities, the immigrants from BiH do not differ from the total population of Croatia, while they are above average in size of total living area and number of rooms. Significant differences were obtained in regard to period and main reason of migration to Croatia. The analysis of comparative estimation of housing quality and general life standard in Zagreb in 2014 and in BiH in the period of migration showed that significant proportion of respondents (57%) considers their housing and living standard in Croatia to be better than if they stayed in BiH.

KEY WORDS: immigration, BiH, integration, housing, Zagreb

UVOD

Nedostatak radne snage kao posljedica nepovoljnih vitalnih značajki domicilne populacije i pojačano iseljavanje u inozemstvo razlozi su zbog kojih se Hrvatska sve više otvara radnim migrantima iz mnogih, čak i vrlo geografski udaljenih zemalja (Indija, Nepal, Filipini, Kina i dr.). Ipak, u imigrantskoj populaciji još uvijek dominiraju stanovnici rođeni na području bivše Jugoslavije. Prema Popisu stanovništva 2011. godine, 13,7 % stanovništva Hrvatske rođeno je u inozemstvu, od čega 70 % u susjednoj državi Bosni i Hercegovini (BiH) (URL 1). Ovako brojčano veliki kontingent imigranata iz BiH posljedica je radnih migracija uglavnom u velika gradska središta Hrvatske tijekom socijalističkog razdoblja i useljavanja potaknutog ratom u BiH tijekom prve polovice 1990-ih (KLEMPIĆ BOGADI, LAJIĆ, 2014.). Od ukupno 409 357 stanovnika Hrvatske rođenih u BiH najviše ih (98 579) živi na području Grada Zagreba. Zagreb je, pokazala su to i neka ranija istraživanja (ŠVOB I DR., 1998.; PODGORELEC I DR., 2006.), još od 1970-ih najčešća destinacija imigranata iz BiH. Tako je već 1976. čak 41,6 % svih radnika iz BiH na radu u Hrvatskoj bilo registrirano u Zagrebu (OLIVEIRA-ROCA, 1981.,47).

Mnogobrojni su čimbenici koji imaju učinak na integraciju imigranata u zemlju primitka (doseljenja). Iz perspektive imigranata najveći problemi vezani su uza zapošljavanje, stanovanje i nedovoljne prihode, ali ne manje važnima navode i društvene i kulturne razlike između zemlje podrijetla i zemlje primateljice¹ (COLOM ANDRÉS, MOLÉS MACHÍ, 2016.). R. Murdie i S. Ghosh (2010., 296) širinu i dinamiku koncepta integracije definiraju „u isto vrijeme kao proces ali i rezultat, kao pojedinačni i grupni fenomen, kao dihotomnu kategoriju ili višestruku mogućnost načina adaptacije kao jednosmjerni proces ili brojne dogovorne interakcije (suradnje) između imigranata i društva primitka“. Uspješnost integracije podjednako ovisi o objektivnim

¹ S obzirom na društvene i kulturne razlike ili, kada je riječ o imigrantima iz BiH u Hrvatskoj, sličnostima s društvom doseljenja, više u poglavlju Metoda i uzorak.

INTRODUCTION

Lack of workforce as the result of adverse vital characteristics of the domicile population and increased emigration abroad are the reasons why Croatia is opening up to migrant workers from diverse, even geographically very distant countries (such as India, Nepal, Philippines, China etc.). However, the immigrant population is still dominated by the residents born in former Yugoslavia. According to the 2011 census data, 13.7% of the Croatian population was born abroad, among which 70% in neighbouring Bosnia and Herzegovina (BiH) (URL 1). This, numerically high contingent of immigrants from BiH is the result of labour migration mainly to Croatian large urban centres during the socialist period, as well as immigration driven by the war in BiH during the first half of 1990s (KLEMPIĆ BOGADI, LAJIĆ, 2014). Out of 409,357 Croatian citizens who were born in BiH the largest proportion (98,579) lives in the area of the City of Zagreb. As some previous studies have shown (ŠVOB ET AL., 1998; PODGORELEC ET AL., 2006), since 1970s Zagreb has been the most frequent destination of immigrants from BiH. As early as 1976, 41.6% of all labour immigrants from BiH in Croatia have been registered in Zagreb (OLIVEIRA-ROCA, 1981, 47).

There are many factors that have an effect on the integration of immigrants in the receiving (host) country. From the immigrants' perspective, the biggest problems are related to employment, housing and insufficient income. Nevertheless, social and cultural differences between the country of origin and the receiving country are also deemed important¹ (COLOM ANDRÉS, MOLÉS MACHÍ, 2016). R. Murdie and S. Ghosh (2010, 296) define the scope and dynamics of the integration simultaneously “as both a process, and an outcome, as an individual and group phenomenon, as a dichotomous category or a ‘range of adaptations’ and as a ‘one-way’ process or a series of negotiated interactions between new immigrants and the receiving society.” The success of integration equally depends on objective conditions of living in the host country as well as in the

¹ More information regarding social and cultural differences or – in case of immigrants from BiH in Croatia – similarities with the receiving country can be found in the chapter Method and Sample.

uvjetima života u zemlji primitka kao i u zemlji podrijetla, ali i o subjektivnim percepcijama imigranata (MASSEY, REDSTONE, 2006.; KITCHEN I DR., 2015.). B. Ray (2002., 3) objektivne čimbenike koji utječu na uspješnost integracije dijeli na kratkoročne, koje još naziva funkcionalnom integracijom, i dugoročne – građanska integracija. Funkcionalna integracija obuhvaća stanovanje, učenje jezika, obrazovanje i zapošljavanje, a građanska državljanstvo i razinu civilne participacije.

Dominantna područja problema s kojima se imigranti suočavaju pri adaptaciji na novu socijalnu okolinu su, posebice u prvom razdoblju doseljenja, stambeni uvjeti (način stanovanja) i izbor lokacije nastanjenja (stambena četvrt, susjedstva), a koji po većini karakteristika pripadaju ekonomskim ili tržišnim uvjetima vezanim uz prostor. Zadovoljavajuće stanovanje stvara osjećaj sigurnosti i stabilnost obitelji i sredstvo je cjeloživotnog rasta i mjera ekonomskog uspjeha koja promiče ili ometa procese socijalne uključenosti. Problemi vezani uz stanovanje velika su prepreka tijekom integracijskog procesa.

Tri su glavna pristupa kojima istraživači pokušavaju objasniti izbor načina stanovanja i susjedstva doseljenika u novoj društvenoj okolini: prostorna asimilacija, „stambena karijera“ i strukturne promjene u ekonomiji i na tržištu rada (THOMAS, 2013.). Koncept prostorne asimilacije (MURDIE, GOSH, 2010.) obuhvaća stupanj akulturacije i društvene mobilnosti imigranata, pri čemu se u prvom redu razmatra njihov izbor (ili nužda izbora) jeftinijih stanova na manje atraktivnim lokacijama (u „lošijim“ kvartovima) u kojima obično živi i veća zajednica imigranata, odnosno etničko susjedstvo. Razvoj stambene karijere imigranata (THOMAS, 2013., 3-4), odnosno napredovanje i promjene u načinu stanovanja i kvaliteti prostora, pri čemu je naglasak posebno na donošenju odluke o vlasništvu nad stambenim prostorom, vežu se uz klasični pristup životnog ciklusa – stupanje u brak, rođenje djece, umirovljenje (COLOM ANDRÉS, MOLÉS MACHÍ, 2016.). Teoriju razvoja stambenih karijera idealno zamišljenoga životnog ciklusa, promjene koje je doživjela suvremena obitelj i novih odnosa članova u kućanstvima istraživači

country of origin, but also depends on the subjective perceptions of immigrants (MASSEY, REDSTONE, 2006; KITCHEN ET AL., 2015). B. Ray (2002, 3) divides the objective factors which influence the success of integration to short-term factors, which are also called functional integration, and long-term factors i.e. civic integration. Functional integration includes housing, language learning, education and employment and civic integration implies citizenship and level of civic participation.

Dominant problem areas which immigrants face during the adaptation to the new social environment, especially in the first period after the immigration, are the residential conditions (housing) and selection of residential location (residential district, neighbourhood), which, according to the most of the characteristics refer to economic and commercial conditions related to the location. Satisfactory housing creates the sense of security and family stability and it presents the means of lifelong growth, as well as an indicator of economic success which promotes or interrupts the processes of social inclusion. Problems related to the housing represent an important obstacle during the integration process.

There are three main scientific approaches which try to explain the choice of housing and neighbourhood among the immigrants in the new social environment: spatial assimilation, housing career and structural changes in the economy and the labour market (THOMAS, 2013). The concept of spatial assimilation (MURDIE, GOSH, 2010) includes the immigrants' level of acculturation and social mobility, which primarily implies the choice (or the necessity of choice) of cheaper apartments on a less attractive location (poor or/and bad neighbourhoods) where often a larger immigrant community resides i.e. ethnic neighbourhood. The development of the immigrants' housing career (THOMAS, 2013, 3-4), or in other words – advancement and changes in housing and quality of dwelling, puts emphasis on the decision-making related to home ownership and refers to the classical life course approach – marriage, children, retirement (COLOM ANDRÉS, MOLÉS MACHÍ, 2016). The theory of housing career development related to the imagined ideal life course and changes within the modern family and relations between the household members are often supplemented by the researchers with factors such as employment status

nadopunjuju analizom čimbenika poput radnog statusa (zaposlen/nezaposlen), vrste zaposlenja, visine prihoda i etnokulturne pripadnosti (MURDIE, 2002.). Treći pristup tumači izbor i odluke o načinu, mjestu i kvaliteti stanovanja imigranata strukturnim promjenama u ekonomiji (novim industrijama i vrstama proizvodnje) zemlje primateljice i na tržištu rada (nova zanimanja i sl.). Istraživanje R. Thomasa (2013., 5) potvrdilo je manjkavosti svakoga od triju pristupa uvodeći u objašnjenje odluka o izboru stambenih uvjeta sociokulturne preferencije imigranata, način života i odnose u obitelji/kućanstvu te (ne/prisutnu) diskriminaciju.

Rad je doprinos istraživanju jednog aspekta funkcionalne integracije najbrojnije imigrantske skupine u Hrvatskoj – stambene integracije imigranata iz BiH. Cilj je istraživanja analiza objektivnih uvjeta stanovanja i subjektivnih procjena pokazatelja stambene integracije skupine doseljenika iz BiH u jednoj četvrti Grada Zagreba. Objektivni indikatori odnose se na stambene uvjete (vlasništvo nad stambenim prostorom, kvalitetu stanovanja, susjedstvo) u kojima žive imigranti u novoj društvenoj sredini. Usporedit će se razlike u kvaliteti stanovanja u Zagrebu i u naseljima zemlje iseljenja te ustanoviti mijenja li se kvaliteta stanovanja s obzirom na duljinu boravka u novoj društvenoj okolini što je jedan od pokazatelja uspješnosti integracije.

METODA I UZORAK

Podaci koji se analiziraju u ovome radu prikupljeni su 2014. anketnim istraživanjem (metodom ankete licem u lice – CAPI) u gradskoj četvrti Sesvete, Grad Zagreb, na prosudbenom uzorku od 301 ispitanika – doseljenika iz BiH. Osim kvalitete i uvjeta stanovanja, ekonomskog statusa i financija, anketnim su se upitnikom ispitali i migracijski obrasci doseljenika iz BiH, njihovo poimanje identiteta i integracije u hrvatsko društvo te procjena zdravlja i ukupne kvalitete života.

Doseljenici iz BiH u Hrvatsku, preciznije u Grad Zagreb, koji su predmet istraživanja ovoga rada, pripadaju specifičnom obliku migracija.

(employed/unemployed), type of employment, income level and ethnocultural affiliation (MURDIE, 2002). The third approach explains the choices and decisions referring to mode, location and quality of immigrant housing using the structural changes in the economy (new industries and types of production) in the host country and labour market (i.e. new professions). The research of R. Thomas (2013, 5) confirmed shortcomings of all three approaches by introducing the sociocultural preferences of immigrants, way of life and relations in family/household as well as (non/present) discrimination as the explanatory factors of the housing choices.

This paper is a contribution to the research on one of the aspects of the functional integration of the largest immigrant group in Croatia – housing integration of immigrants from BiH. The goal of the research is to analyse the objective housing conditions and subjective assessment of the indicators of the housing integration of the immigrants from BiH in one district in Zagreb. The objective indicators refer to the housing conditions (home ownership, quality of housing and neighbourhood) in the new social environment. The differences in the housing quality between Zagreb and the settlement in the country of origin are being also analysed. Finally, the paper aims to determine whether the quality of housing shifts and changes in regard to the duration of living in the new social environment which is one of the indicators of the successfulness of integration.

METHOD AND SAMPLE

The data which are being analysed are collected by the survey (CAPI) conducted in 2014 in Sesvete, a district of City of Zagreb, on a judgemental/purposive sample of 301 respondents – immigrants from Bosnia and Herzegovina. Along with the quality and conditions of housing, economic status and finances, survey included questions on migration patterns, perception of identity and integration into Croatian society as well as the assessment of health and general quality of life.

It is important to explain some of the characteristics of the target population before the sample description. Immigrants from BiH in Croatia, or more precisely in the City of Zagreb, which are the subjects

Ovisno o etničkoj pripadnosti imigranata jezik, povijesna i kulturna tradicija identična je (Hrvati) ili vrlo slična (Srbi i Bošnjaci) većinskom društvu u zemlji primitka što značajno pozitivno utječe na razne aspekte i ukupnu integraciju. Imigranti iz BiH (naročito Hrvati) mogu se u nekim karakteristikama uspoređivati s primjerima doseljenika mađarske etničke manjine iz Rumunjske u Mađarsku (GÖDRI, 2004.) ili Židova iz Francuske u Izrael (AMIT, 2012.). Ipak, postoje znatne razlike. Hrvatska je, promatramo li iseljavanje građana BiH u razdoblju od Drugoga svjetskog rata do danas, njihova tradicionalna migrantska destinacija (KUTI I DR., 2013.). Ovisno o promjenama društvenopolitičkog sustava kojima su bile izložene obje države, te su migracije u jednom razdoblju bile unutardržavne, a danas su međunarodne. Za razliku od istraživanja provedenih u Mađarskoj ili Izraelu u kojima su imigranti Mađari ili Židovi bili pripadnici etničkih manjina u zemljama podrijetla, na primjeru bosanskohercegovačkih imigranata u najvećem broju radi se o doseljenim Hrvatima, koji u BiH čine jedan od tri konstitutivna naroda.

Anketirani uzorak stanovnika Hrvatske starijih od 18 godina rođenih u BiH ujednačen je prema spolu i dobi (Tab. 1.) pri čemu je prosječna starost ispitanika 48,5 godina. Ispitanici su većinom završili srednjoškolski stupanj obrazovanja, oko polovice ih je zaposleno, a nešto manje od 30 % u statusu umirovljenika. Gotovo tri četvrtine ispitanika procjenjuje svoj socioekonomski status (SES) ni lošijim ni boljim od većine drugih.

Važno je istaknuti da uzorak u velikom udjelu čine etnički Hrvati (93,4 %), Srba je nešto manje od 4 %, a Bošnjaka nešto više od 2 %. Gotovo svi ispitanici imaju hrvatsko državljanstvo (99 %), pri čemu oko trećine ima i dvojno bosansko-hercegovačko i hrvatsko. Osim BiH, 12 % ispitanika navodi da je njihovo zadnje mjesto stanovanja prije doseljavanja u Hrvatsku bilo u Njemačkoj, Austriji, Sloveniji i Srbiji.

Radi postizanja postavljenog cilja, u većem dijelu rada provedena je deskriptivna analiza prikupljenih podataka, no pomoću odabranih parametrijskih i neparametrijskih testova u odnos su stavljene dvije ili više karakteristika ispitanika s njihovim procjenama standarda i kvalitete sta-

of this research, belong to a specific type of migrants. Depending on the ethnic affiliation of immigrants, language, historic and cultural tradition are identical (Croats) or very similar (Serbs and Bosniaks) to the majority population in the host country which has significantly positive effects on the integration in general as well as on its different aspects. Immigrants from BiH (especially the ones of Croatian ethnic affiliation) to some point could be compared to migrations of Hungarian ethnic minority in Romania to Hungary (GÖDRI, 2004) or migrations of Jews from France to Israel (AMIT, 2012). However, there are some significant differences. If we observe migrations of citizens from BiH in the period after the WWII, Croatia has been their traditional migrant destination (KUTI ET AL., 2013). Depending on the changes in social and political system to which both countries have been exposed to, the migrations above, which started as inter-state in one period, shifted to and remained until today international. Unlike the research conducted in Hungary and Israel in which the immigrant Hungarians and Jews were the members of ethnic minorities in the countries of origin, immigrants from BiH are in the most of the part ethnic Croats which are one of the constituent peoples of Bosnia and Herzegovina.

The surveyed sample of adult Croatian citizens born in Bosnia and Herzegovina has even gender and age distribution (Tab. 1) with 48.5 years as the mean age of respondents. Most respondents obtained secondary education as the highest level, around half of them are employed, and slightly under 30% are retired. Almost three quarters of the respondents estimate their socio-economic status (SES) as neither better nor worse than that of the majority.

It is important to stress that the sample is largely constituted by ethnic Croats (93.4%), Serbs are included in significantly lower proportion of 4%, while Bosniaks make a bit over 2% of the sample. Almost all respondents have Croatian citizenship (99%) and around one third has dual citizenship – Bosnian-and-Herzegovinian and Croatian. The last country of residence before moving to Croatia (besides from Bosnia and Herzegovina) was Germany, Austria, Slovenia and Serbia for around 12% of the respondents.

In order to achieve the goals set, mostly descriptive analyses were employed. Using the selected paramet-

TABLICA I. Sociodemografska struktura uzorka
 TABLE I Sociodemographic structure of the sample

Varijabla <i>Variable</i>	Kategorije <i>Categories</i>	N	%
Spol <i>Gender</i>	Muški <i>Male</i>	151	50,2
	Ženski <i>Female</i>	150	49,8
Dob <i>Age</i>	18 – 29	39	13,0
	30 – 39	58	19,3
	40 – 49	61	20,3
	50 – 59	64	21,3
	60 – 69	46	15,3
	70+	33	11,0
Obrazovanje <i>Education</i>	OŠ ili niže <i>Primary school or lower</i>	56	18,6
	SŠ <i>Secondary school</i>	205	68,1
	Viša škola ili više <i>College or higher</i>	40	13,3
Radni status <i>Employment status</i>	Zaposleni <i>Employed</i>	141	46,8
	Nezaposleni <i>Unemployed</i>	44	14,6
	Domaćice <i>Housewives</i>	20	6,6
	Umirovljeni <i>Retired</i>	88	29,2
	Studenti <i>Students</i>	8	2,7
Samoprocjena socioekonomskog statusa <i>Self-estimated socio-economic status</i>	Puno lošije od većine drugih <i>Much lower than the majority</i>	3	1,0
	Lošije od većine drugih <i>A bit lower than the majority</i>	18	6,0
	Niti lošije niti bolje od većine drugih <i>Neither better nor worse than the majority</i>	221	73,4
	Bolje od većine drugih <i>A bit better than the majority</i>	54	17,9
	Puno bolje od većine drugih <i>Much better than the majority</i>	5	1,7

novanja.

Ograničenje istraživanja ponajprije proizlazi iz metode uzorkovanja primijenjene s obzirom na to da se uzorkovanje kao neprobabilistička metoda temeljilo na prosudbi znanstvenika uključenih u provedbu istraživanja. Nadalje, iako je odabrana gradska četvrt u kojoj je prema Popisu stanovništva iz 2011. zabilježena najveća kon-

ric and non-parametric tests, relations between two or more characteristics of respondents were analysed regarding their estimations of standard and quality of housing.

The limitation of this research is primarily related to the sampling method used – the used non-probabilistic sampling was based on the judgement of researchers included in the survey coordination.

centracija doseljenika iz BiH, prosudbeni uzorak ne omogućuje zaključivanje na razini Grada Zagreba i šire. Ipak, zbog nedostatka istraživanja raznih aspekata integracije najbrojnije imigrant-ske skupine u Hrvatskoj, rezultati mogu poslužiti kao pokazatelj raznih aspekata funkcionalne integracije – ponajprije vezanih uz stanovanje, ali i drugih dimenzija kvalitete života doseljenika iz BiH prije i nakon doseljenja te nakon duljeg razdoblja života u Hrvatskoj.

REZULTATI I RASPRAVA

Stambena integracija

Istraživači M. C. Colom Andrés i M. C. Molés Machí, (2016.) vlasništvo nad stambenim prostorom i stambene uvjete uvrstavaju među najvažnije aspekte imigrantova integracijskog procesa. Vlasništvo nad stambenim prostorom neki procjenjuju jednim od najvažnijih životnih postignuća pojedinca (MYERS, LEE, 1998.).

Hrvatska je, slično kao i većina europskih postsocijalističkih zemalja, zemlja s visokim udjelom privatnog vlasništva stanova. Prema podacima Eurostata (2018.) za 2016. godinu, 90 % stanovnika Hrvatske živi u stambenim objektima koji su u njihovu vlasništvu. Među zemljama EU-a, jedino je u Rumunjskoj taj udio veći i iznosi 96 %. Istraživanje doseljenika iz BiH u Sesvetama pokazalo je visoku razinu funkcionalne integracije, pri čemu 83,7 % živi u stambenom objektu koji je u vlasništvu uže obitelji (vlasnik je ispitanik osobno ili neki član uže obitelji), 4,3 % ispitanika živi u stambenom prostoru koji je u vlasništvu šire obitelji (djed, baka, stric, teta i dr.). Samo 6,6 % ispitanika živi u unajmljenom stanu, dok je 5,3 % u stambenom objektu nekoga drugog oblika vlasništva. To je svakako i posljedica specifičnosti hrvatskoga stambenog fonda koji karakterizira velik broj stanova za odmor, slabo razvijeno socijalno stanovanje i neuređeno i nesigurno tržišta stanova za najam. Velik broj neregistriranih stanova za najam, koji se uglavnom iznajmljuju bez ugovora i bez zaštite najmoprimca, jedan je od razloga zašto stanovnici Hrvatske, a onda i doseljenici teže postati vlasnici stambenog prostora, što se potiče i državnim

Further on, even though the selected district recorded largest concentration of immigrants from BiH according to the 2011 population census, judgemental/purposive sample does not enable generalisation of the results on the population of City of Zagreb in total, or wider. However, considering that there are no research studies on the different aspects of the integration of the largest immigrant group in Croatia, the obtained results could serve as an indication of some aspects of functional integration – namely, the ones related to housing, but also other quality-of-life dimensions of the immigrants from BiH before and after the move as well as after living in Croatia for a longer period.

RESULTS AND DISCUSSION

Housing integration

Researchers (COLOM ANDRÉS, MOLÉS MACHÍ, 2016) consider home ownership and housing conditions to be among the most important aspects of the immigrants' integration process. Ownership of a living space is also estimated to be among the most important personal life achievements (MYERS, LEE, 1998).

Like most of the European countries, Croatia is a country with a high percentage of private ownership of the houses and apartments (flats). According to the Eurostat (2018) in 2016 90% of Croatian population lived in owner-occupied dwellings. Among EU countries only in Romania is this percentage even higher – 96%. The research on immigrants from BiH in Sesvete showed a high level of their functional integration whereas 83.7% live in dwelling owned by immediate family (the owner is respondent him/herself or the property is owned by a member of their immediate family), 4.3% of respondents live in property owned by members of extended family (grandparents, aunts and uncles, etc.). Only 6.6% of respondents live in rented apartments, while 5.3% in property whose ownership is of a different type. This is also a result of specificity of Croatian housing stock which is characterised by a large number of secondary homes, poorly developed social housing and unregulated and insecure market of rental apartments. A large number of unregistered rental apartments is one of the reasons

mjerama.

Među članicama EU-a Hrvatska je vodeća prema broju stanovnika koji žive u samostojećim kućama – čak 71 % (URL 3). Više istraživanja provedenih u Hrvatskoj pokazuje da je stanovanje u individualnom stambenom objektu, obiteljskoj kući poželjnije nego život u stambenim zgradama (ČALDAROVIĆ, 1987., 1996.). Djelomično je to posljedica i sociokulturnih osobina vezanih uz način stanovanja doseljenika u zemlji podrijetla (PODGORELEC I DR., 2019.), ali i izabrane stambene četvrti doseljenja.

Tako većina ispitanika u istraživanju u Sesvetama uglavnom živi u samostojećim obiteljskim kućama (78,7 %), dok samo 20,3 % živi u stanu u višekatnoj zgradi. Analizom je utvrđena statistički značajna razlika između vrste stambenog objekta i razdoblja doseljenja ($\chi^2 = 11,030$, $df = 1$, $p = 0,001$), koje je podijeljeno u dvije etape: do 1991. i od 1991., a s obzirom na promjenu karakteristika migracija (unutardržavne ili međunarodne²) i glavnog razloga doseljavanja (ekonomske ili prisilne migracije³). Tako je među ispitanicima koji su se u Hrvatsku doselili 1991. ili kasnije značajno veći broj onih koji žive u obiteljskoj kući, u usporedbi s onima koji su došli prije 1991. To se može tumačiti činjenicom da su zaposleni (među njima i doseljenici iz BiH) tijekom socijalističkog razdoblja mogli stambeno pitanje riješiti dobivanjem tzv. društvenog stana što nakon promjene društvenopolitičkog sustava više nije bilo moguće.

Potvrđena je i statistički značajna razlika između vrste stambenog objekta i razloga migracije ($\chi^2 = 23,366$, $df = 4$, $p = 0,000$) pa tako ispitanici koji su se doselili potaknuti ratnim razaranja u većem broju žive u obiteljskim kućama. Izbjeglice iz BiH za vrijeme rata bili su privremeno smješteni u nekom od naselja zagrebačke urbane regije, a zbog višegodišnje okupacije naselja podrijetla, nerijetko su se odlučivali trajno nastaniti u blizini privremenog mjesta stanovanja i to najčešće izgradnjom obiteljske kuće (KLEMPIĆ BOGADI, 2008.).

² Promjenom društvenopolitičkog sustava i raspadom SFRJ promijenio se i karakter migracija.

³ Prisilne migracije, izbjeglištvo pred ratnim djelovanjima i posljedicama rata.

why Croatian citizens, as well as immigrants, tend to be owners of the living space which has also been encouraged by state policy measures.

Among the EU member states Croatia is leading in the number of citizens living in detached houses – 71% (URL 3). Several studies conducted in Croatia showed that living in a detached residential object – family house is more preferable than living in apartment buildings (ČALDAROVIĆ, 1987, 1996). This is partially the result of socio-cultural characteristics related to housing preferences of immigrants in their country of origin (PODGORELEC ET AL., 2019), but also due to the chosen destination neighbourhood/ district.

So, most of the respondents included in this research live in detached family houses in Sesvete (78.7%), while only 20.3% live in multi-storey apartment buildings. Analyses confirmed the difference between the type of the residential object and immigration period ($\chi^2 = 11.030$, $df = 1$, $p = 0.001$) split in two stages: until 1991 and after 1991 and divided by type of migration (inter-state or international²) and the main reason of immigration (economic or forced migrations³). A larger proportion of the respondents who migrated to Croatia in 1991 or later, live in family houses as compared to the ones who migrated before 1991. The possible explanation of this result could be related to the fact that during the socialist period the employed citizens (including the immigrants from BiH) could solve their housing issues by getting, so called, socially-owned apartment, which was no longer possible after the shift of socio-political system.

Another confirmed statistically significant difference was obtained between the type of dwelling and the reason of migration ($\chi^2 = 23.366$, $df = 4$, $p = 0.000$) showing that the respondents who migrated due to war devastation live in a larger proportion in family houses. During the war, the refugees from BiH were temporarily located in some of the settlements of the Zagreb urban region, but due to perennial occupation of their places of origin, they often decided to settle permanently in the close proxim-

² Due to change of social-political system and breakdown of the former Yugoslavia, the type/character of migrations also changed.

³ Forced migrations, exile (refugees) due to the act of war and its consequences.

Jedan od načina rješavanja stambenog pitanja doseljenika u Hrvatskoj tijekom socijalističkog razdoblja, a napomenuli smo da je Hrvatska desetljećima bila glavna destinacija doseljavanja bosanskohercegovačkih migranata, bila je prešutno dopuštena bespravna izgradnja obiteljskih kuća u rubnim gradskim područjima (KLEMPIĆ, 2004.). No takvim od države prešutno odobrenim načinom probleme vezane uz stambeni prostor nisu rješavali jedino doseljenici iz BiH (u većini Hrvati), već podjednako i doseljenici iz drugih (pretežno ruralnih) područja Hrvatske. Nekontrahirana izgradnja ponovno se intenzivirala početkom 1990-ih zbog velikog broja prognanika i izbjeglica koji su se odlučili trajno nastaniti u Hrvatskoj, a uglavnom nisu imali financijske mogućnosti za kupnju stana ili završene obiteljske kuće. Tako je i samo 55,5 % ispitanika u provedenom istraživanju u trenutku useljenja u stambeni objekt u kojem danas stanuju imalo svu potrebnu građevinsku dokumentaciju. Njih 39,9 % imalo je „djelomičnu građevinsku dokumentaciju“ ili je „uopće nisu imali“. Bez obzira na razdoblje doseljenja, do 1991. (42,7 %) i od 1991. (41,2 %) podjednak je broj ispitanika koji nisu imali potpunu ili uopće nisu imali građevinsku dokumentaciju za stambeni objekt. Potvrđuje se da je za imigrante izgradnja obiteljske kuće nerijetko na jeftinom zemljištu, u tom trenutku neplaniranom za gradnju stambenih objekata i bez potrebnih dozvola, bila čest način ostvarivanja stambene integracije.

Među doseljenicima ispitanicima koji žive u obiteljskoj kući izrazito je mali udio kupio poluzavršenu (5,8 %) ili završenu kuću (3,8 %). Većina (85 %) je gradila kuću samostalno (osobno) uz pomoć rodbine i prijatelja. Ovaj podatak potvrđuje dobru društvenu mrežu i visoku razinu solidarnosti ove skupine imigranata. Naime, imigranti se često naseljavaju u susjedstva u kojima već žive članovi njihovih obitelji, prijatelji ili sumještani iz zemlje podrijetla kako bi jedni drugima pružili pomoć u rješavanju kratkoročnih izazova integracije među kojima je na prvom mjestu stambeno zbrinjavanje – ono što znanost naziva teorijom otpornosti zajednice (THOMAS, 2013.). Izgradnja uz pomoć rodbine i prijatelja znatno je jeftiniji način trajnoga stambenog

ity to their temporary living location – usually by building a family house (KLEMPIĆ BOGADI, 2008).

One way of solving the housing issues of immigrants coming to Croatia during the socialist period, in a context of Croatia being the main destination of migrants from Bosnia and Herzegovina, was tacitly allowed illegal construction of family houses on the outskirts of the city (KLEMPIĆ, 2004). However, this, by state silently approved way of dealing with housing shortage, did not apply only on the immigrants from BiH (mostly of Croatian ethnic affiliation) but also on migrants from other (mostly rural) areas of Croatia. Informal housing development intensified again at the beginning of 1990s because of the large number of refugees and internally displaced persons who decided to stay in Croatia permanently and mostly not being financially able to buy an apartment or a finished family house. This is also reflected in the obtained results according to which only 55.5% of respondents had all needed construction/building permits at the moment of moving in the house/apartment in which they also live today. 39.9% had “partial construction/building documentation” or had “none at all”. Regardless of the period of migration, until 1991 (42.7%) or after 1991 (41.2%), there is a similar proportion of respondents who had incomplete construction documentation or no permits whatsoever for their house. This confirms that the construction of family house, often on cheap lots which were not in that specific moment defined as areas planned for residential construction and without the necessary permits, was frequent mode of realisation of housing integration for immigrants.

Among surveyed immigrants who live in family houses there is a small proportion who bought a semi-finished (5.8%) or a finished house (3.8%). Most of them (85%) built the house on their own (personally) with the help of their friends and relatives. This proves a well developed social network and high level of solidarity among the members of this immigrant group. Namely, immigrants often settle in the neighbourhoods where their family members, friends or locals from the place of origin already live. This enables them to get the needed help in dealing with the short-term challenges of integration among which housing is high on the list – also defined as the theory of the community resil-

TABLICA 2. *Veličina stambenog prostora i broj soba*
TABLE 2 *Size of residential area and number of rooms*

Ukupna površina stambenog prostora <i>Total living area</i>	N	%	Broj spavaćih soba <i>Number of bedrooms</i>	N	%
30,1 – 60 m ²	36	12,0	Jedna / <i>One</i>	25	8,3
60,1 – 90 m ²	61	20,3	Dvije / <i>Two</i>	78	25,9
90,1 – 120 m ²	56	18,6	Tri / <i>Three</i>	96	31,9
120,1 – 150 m ²	60	19,9	Četiri / <i>Four</i>	66	21,9
150,1 – 300 m ²	80	26,6	Pet / <i>Five</i>	20	6,6
Više od 300,1 m ² <i>More than 300.1 m²</i>	8	2,7	Šest ili više / <i>Six or more</i>	16	5,3

zbrinjavanja koji to omogućuje i onima slabijega imovinskog stanja. Takva izgradnja obično traje dulje. Ukućani se često useljavaju u nedovršene stambene objekte, koji i desetljećima ostaju nedovršeni – bez krova, fasade i sl.

Jedna od ključnih dimenzija za ocjenjivanje kvalitete stanovanja je dostupnost dovoljno životnog prostora za sve ukućane. S obzirom na to da velika većina ispitanika živi u obiteljskim kućama (78,7 %), korisni stambeni prostor relativno je velik. Analiza ukupne površine stambenog prostora (Tab. 2.) pokazuje da gotovo 30 % ispitanika živi u stanu ili kući većoj od 150,1 m², dok u najmanjim stambenim prostorima živi tek 12 % ispitanika. Među preostalim razredima veličine stambenog prostora ispitanici se raspoređuju podjednako.

Podaci o sobnosti stambenog prostora pokazuju da gotovo trećina ispitanika živi u stanovima ili kućama s tri spavaće sobe, nešto više od četvrtine ima dvije, a nešto više od petine četiri spavaće sobe. Usporede li se podaci ispitanika iz istraživanja s podacima iz Popisa stanovništva 2011. za Grad Zagreb (URL 2), zamjetno je da doseljenici iz BiH imaju stanove s većim brojem soba od prosječnog stanovnika Grada Zagreba. Oko trećine stanovnika Grada Zagreba (35,3 %) ima stan s dvije sobe, trećina (32,2 %) s tri sobe, osmina (12,9 %) s četiri sobe. U broj soba prosječnog stanovnika Grada Zagreba uračunat je i dnevni boravak što nije slučaj u istraživanju sobnosti imigranata.

ience (THOMAS, 2013). House construction with the help of friends and relatives is significantly cheaper way of permanently solving the housing issue which is also accessible to those of lower financial status. This type of construction often takes longer to be finished and residents move into unfinished houses which are sometimes left unfinished for decades – without the roof, facade etc.

One of the key dimensions for assessment of quality of housing is availability of sufficient dwelling space for all residents. Given that a large number of respondents live in family houses (78.7%), useful residential space is relatively big. When analysing the total living area (Tab. 2) it could be seen that almost 30% of respondents live in a house of apartment larger than 150.1m², while in the smallest living area there live only 12% of respondents. The respondents are evenly distributed among other categories of living area size.

The data on number of rooms in a dwelling show that almost one third of respondents live in a house or apartment with three bedrooms, slightly more than one quarter have two bedrooms, while somewhat more than one fifth has four of them. If we compare this data to the data obtained by 2011 Population census for the City of Zagreb (URL 2), it can be noticed that immigrants from BiH have dwellings with a larger number of bedrooms in comparison to an average resident of the City of Zagreb. Around one third of Zagreb residents (35.3%) have an apartment with two rooms, one third (32.2%) three rooms and one eighth (12.9%) four rooms. Living rooms are included in the total number of rooms for residents of Zagreb while this is not the

Stambena „karijera“

Funkcionalnost migrantskih mreža u društvu primitka važna je pri prilagodbi doseljenika i ima značajnu ulogu u razvoju stambene karijere imigranata (ROGERS, SUKOLRATANAMETEE, 2009.; THOMAS, 2013.; KITCHEN I DR., 2015.), odnosno u promjenama kvalitete i načina stanovanja: najam ili vlasništvo stambenog prostora, veličina u odnosu na broj ukućana, lokacija odnosno susjedstvo ili stambena četvrt. S obzirom na višedecentljetnu tradiciju doseljavanja migranata iz BiH u Hrvatsku i na velik broj doseljenih, za očekivati je čvrste i razgranate društvene mreže na koje se pojedinci i obitelji mogu oslanjati u raznim etapama integracije. Istraživanje je potvrdilo da je u prvo vrijeme po doseljenju u Hrvatsku nešto više od jedne četvrtine ispitanika (27,2 %) živjelo u stambenim objektima kod rodbine i još 6,6 % kod prijatelja – otprilike jedna trećina, dok je gotovo polovica (49,2 %) živjela u unajmljenom stanu (KLEMPIĆ BOGADI I DR., 2018.). Ustanovljena je i statistički značajna razlika između razdoblja doseljenja i načina stanovanja (gdje/kod koga su živjeli) ($\chi^2 = 13,063$, $df = 4$, $p = 0,011$). Među doseljenima do 1990. najviše ih je u prvo vrijeme bilo u podstanarstvu (59,8 %). U oba promatrana razdoblja, do 1990. i od 1991., podjednako je onih koji su odmah posjedovali vlastiti stambeni prostor (13,1 % odnosno 12,9 %), dok ih je od 1991. značajno više živjelo kod rođaka i prijatelja (40,8 % nakon 1991. naspram 21,5 % u razdoblju zajedničke države). To se može objasniti činjenicom da se početkom 1990-ih velik dio stanovništva doselio neplanirano, odnosno prisilno zbog rata u BiH te nije imao vremena pripremiti preseljenje, ali ni uštedjeti novac za najam stana. Među ispitanicima koji su kao primarni migracijski razlog naveli očekivanje boljih ekonomskih uvjeta, veći je udio onih koji su u prvo vrijeme bili podstanari (67 %). Odluka o doseljenju bila je svojevoljna pa su imali vremena planirati stanovanje i zapošljavanje.

Zadovoljstvo kvalitetom stanovanja

Kako bi se utvrdilo zadovoljstvo stanovanjem, ispitanici su ocjenama od 1 (*nisam uopće zado-*

case in the study conducted on immigrants.

Housing career

Functionality of migrant networks in the host society is important in adaptation of immigrants and has the role in the development of immigrants' housing career (ROGERS, SUKOLRATANAMETEE, 2009; THOMAS, 2013; KITCHEN ET AL., 2015) i.e. in the shift of quality and mode of housing: rental or home ownership, size in relation to the number of residents, location – neighbourhood or district. Having in mind multi-decadal tradition of immigration from BiH to Croatia and a large number of immigrants, strong and ramified social networks on which individuals and families could rely on in different stages of their integration are expected. The conducted research confirmed that during the first period after the move to Croatia slightly over one quarter of respondents (27.2%) lived at their relatives' and 6.6% at their friends' houses or apartments – so in total around one third of respondents. Almost half of respondents (49.2%) lived in a rented apartment (KLEMPIĆ BOGADI ET AL., 2018). Statistically significant difference was obtained between the period of migration and housing (where they lived after they had moved to Croatia) ($\chi^2 = 13.063$, $df = 4$, $p = 0.011$). Most of the respondents who migrated before 1991 lived in rented apartments (59.8%) first. In both periods, before and after 1991 there are similar numbers of respondents who owned their home from the beginning (13.1% / 12.9%), while among the ones who migrated from 1991, a significantly larger proportion stayed at their friends' and relatives' (40.8% after 1991 in comparison to 21.5% during the period of former Yugoslavia). This can be explained by the fact that at the beginning of 1990s a large amount of people migrated unplanned – involuntarily due to the war in BiH – and had no time to prepare for resettlement nor the savings to rent an apartment. Among the respondents who listed better expected economic conditions as the primary reason for migration there is a larger proportion of the ones who were at first subtenants (67%). Their decision to migrate was voluntary so they had the time to plan their housing and employment.

TABLICA 3. Procjena zadovoljstva načinom stanovanja i lokacijom
 TABLE 3 Assessment of satisfaction with housing and residential location

	Nisam uopće zadovoljan <i>Not satisfied at all</i>	Nisam zadovoljan <i>Mostly not satisfied</i>	Niti nezadovoljan niti zadovoljan <i>Neither not satisfied nor satisfied</i>	Zadovoljan <i>Mostly satisfied</i>	U potpunosti zadovoljan <i>Completely satisfied</i>	M	SD
Načinom stanovanja <i>Mode of housing</i>	0,3 %	3,3 %	22,3 %	44,2 %	29,9 %	4,00	0,826
Okolišem u mjestu gdje stanujete <i>Environment in the residential location</i>	2,3 %	5,0 %	24,3 %	42,9 %	25,6 %	3,84	0,941
Javnim redom i sigurnošću <i>Public order and security</i>	1,7 %	4,6 %	22,3 %	48,2 %	23,2 %	3,87	0,881

voljan) do 5 (*u potpunosti zadovoljan*) ocjenjivali tri aspekta koji određuju kvalitetu stanovanja. Prosječne vrijednosti pokazuju da su doseljenici u Sesevete obuhvaćeni istraživanjem u najvećoj mjeri zadovoljni kvalitetom stanovanja (Tab. 3.). Najvišu prosječnu ocjenu dali su načinu stanovanja ($M = 4,00$, $SD = 0,826$) pri čemu je 44,2 % anketiranih *zadovoljno*, a 29,9 % *u potpunosti zadovoljno* svojim stambenim prostorom. U odgovoru na pitanje kakav bi im način stanovanja (karakteristike stambenog prostora) bio da su ostali živjeti u BiH, nešto manje od polovice ispitanika (47,2 %) procjenjuje da bi bio lošiji nego danas u Hrvatskoj, 35,5 % da bi bio podjednak, a 17,3 % da bi bio bolji – pritom nisu zabilježene razlike između onih koji su se doselili izravno iz BiH i iz inozemstva.

Vrlo slično ispitanici ocjenjuju okoliš u mjestu stanovanja (susjedstvu, stambenoj četvrti) ($M = 3,84$, $SD = 0,941$) i javni red i sigurnost ($M = 3,87$, $SD = 0,881$). Dvije trećine ispitanika zadovoljno je ili u potpunosti zadovoljno uređenjem okoliša, javnim redom i sigurnošću u Sesevetama. Pritom su, očekivano, oni koji osobno imovinsko stanje procjenjuju *boljim od drugih* zadovoljniji načinom stanovanja ($r = 0,252$; $p = 0,000$) i okolišem u četvrti u kojoj stanuju ($r = 0,119$; $p = 0,039$). Pojedinačni indikatori objektivnog materijalnog statusa poput osobnih prihoda i prihoda kućanstva nisu statistički značajno povezani

Satisfaction with the quality of housing

In order to determine satisfaction with the housing, the respondents graded three aspects which determine its quality by using grades from 1 (*not satisfied at all*) to 5 (*completely satisfied*). The average values indicate that immigrants in Sesevete included in this survey are mostly satisfied with the housing quality (Tab. 3). The highest average grade was assigned to the mode of housing ($M = 4,00$, $SD = 0,826$) where 44.2% of respondents feel *satisfied* with it, while 29.9% feel *completely satisfied* with their living space. When answering the question “What would be the quality of housing (characteristics of the living space) if they stayed in BiH?” slightly under half of the respondents (47.2%) estimated it worse than it is in Croatia today, 35.5% think it could have been the same as in Croatia, and 17.3% consider it could be better – no statistically significant differences were obtained between the respondents who migrated directly from BiH and the ones who came from abroad.

The respondents similarly assess the environment on their residential location (neighbourhood, district) ($M = 3,84$, $SD = 0,941$) and public order and security ($M = 3,87$, $SD = 0,881$). Two thirds of respondents are satisfied or completely satisfied with the landscaping and public order and security in Sesevete. At the same time, expectedly, the respondents who estimate their economic status better than the

s procjenom zadovoljstva vezanog uz stanovanje.

Nadalje, provjera učinka lokacijskih karakteristika ispitanih pomoću indikatora sudjelovanja u različitim tipovima udruženja ili u organizaciji različitih događaja na lokalnoj razini⁴ također se nije pokazala značajnom u procjeni zadovoljstva aspektima stambene integracije. U budućim bi istraživanjima trebalo ispitati do koje mjere ove lokacijske karakteristike imaju učinak na zadovoljstvo drugim aspektima života poput društvenih odnosa, prihvaćenosti u lokalnoj zajednici i ugledom koji ispitanici uživaju.

Zanimljivo je istaknuti da nisu potvrđene razlike ni u procjeni zadovoljstva načinom stanovanja i okolinom između ispitanika koji su se u Hrvatsku doselili iz BiH i iz inozemstva.

Stambeni kapaciteti – uvjeti i infrastrukturni sadržaji

Kako bi se procijenio eventualni razvoj (stambena karijera) kvalitete stanovanja imigranata, postavljeno im je pitanje o aktualnim i prijašnjim stambenim uvjetima i infrastrukturnim sadržajima – opremljenosti stambenog prostora nekada i danas i čime se od postojećeg koriste. Svi ili gotovo svi ispitanici u svojim domovima imaju struju, tekuću vodu, kupaonicu i WC s tekućom vodom (Sl. 1.). Tri četvrtine anketiranih u stanu/kući imaju plin, a otprilike tri petine (61,5 %) električno ili plinsko grijanje. Usporede li se ovi uvjeti s uvjetima i infrastrukturnim sadržajima u kući ili stanu u kojem su živjeli prije doseljenja u Hrvatsku, može se zamijetiti da im je standard stanovanja značajno porastao. Iz istoga se prikaza može vidjeti da je najveći udio ispitanika naveo da je u svojim domovima u zemlji podrijetla od infrastrukturnih sadržaja imao struju, ali ni nju nisu imali svi. Tekuću vodu, kupaonicu i WC s tekućom vodom imalo je 80 % do 85 % ispitanika, dok su ostali sadržaji bili znatno rjeđe zastupljeni. Kanalizaciju je imalo 40 % ispitanika, a telefon nešto više od polovice. Najmanje učestali

majority status feel more satisfied with their housing ($r = 0.252$; $p = 0.000$) and environment in their district ($r = 0.119$; $p = 0.039$). Other single indicators of objective material status, such as personal and household income, are not statistically significantly correlated with the estimation of satisfaction with the quality of housing.

Further on, the analysis of the effects of location characteristics using the indicators of participation in different types of associations or organisation of different events on a local community level⁴ did not prove to be statistically significant for the assessment of satisfaction with the selected aspect of housing integration. Future research should aim at investigating how strongly these location characteristics affect the satisfaction with other aspects of migrants' lives, such as social relations, acceptance in local community and their reputation.

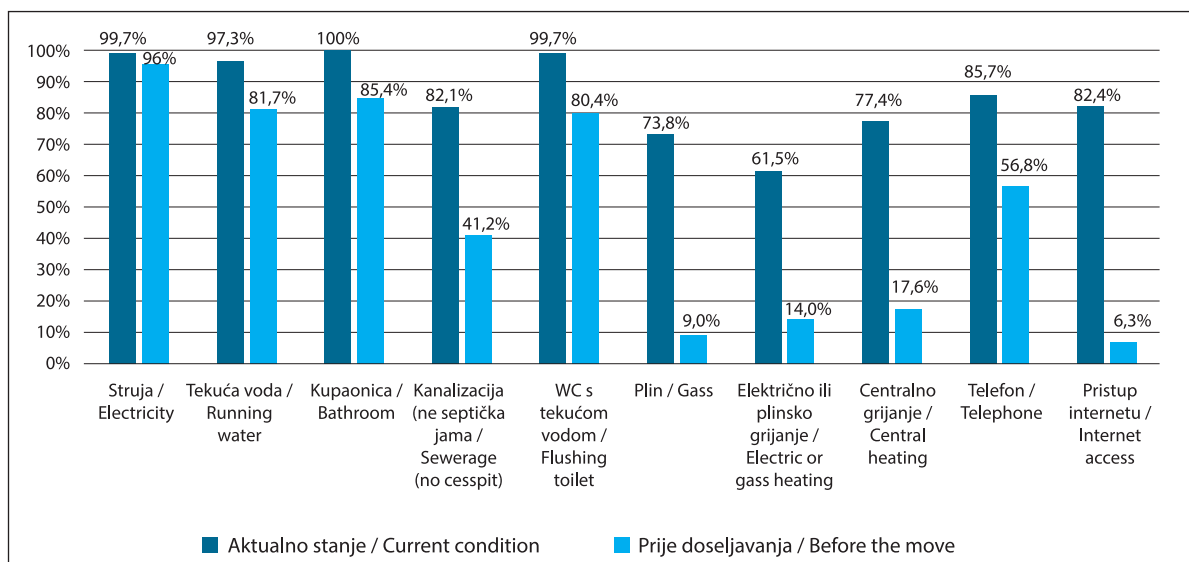
It is interesting to stress that no differences in the assessment of satisfaction with the quality of housing or the environment were confirmed between the respondents who migrated to Croatia directly from BiH or from abroad.

Residential capacities – conditions and infrastructure facilities

When estimating possible development (housing career) of immigrants' housing quality, the question on current and former housing conditions and infrastructural facilities was posed – how equipped was their living space before migration and today, and what facilities are being used. All, or almost all respondents have electricity, running water, bathroom and flushing toilet in their homes (Fig. 1). Three quarters of respondents have gas in their house/apartment, and around three fifths (61.5%) have electric or gas heating. If we compare these conditions with the conditions and infrastructural facilities in the house or the apartment where they lived before they moved to Croatia it can be noticed that the standard of their living (housing) has significantly increased. The same figure shows that the largest

⁴ Ispitanicima su postavljena pitanja o uključenosti u političku stranku, nevladinu organizaciju, religijsku ili crkvenu organizaciju, lokalnu organizaciju/udrugu u lokalnoj zajednici (mjesni odbor, općini...), organiziranje događanja u lokalnoj zajednici i organiziranje lokalnih sportskih događanja.

⁴ The survey included a set of questions about participation in political parties, NGOs, religious or church organisations, local organisation/association in local community (local committee, municipality ...), organising events in the local community and organising local sports events.

SLIKA 1. Aktualni i prijašnji uvjeti i sadržaji u kući ili stanu

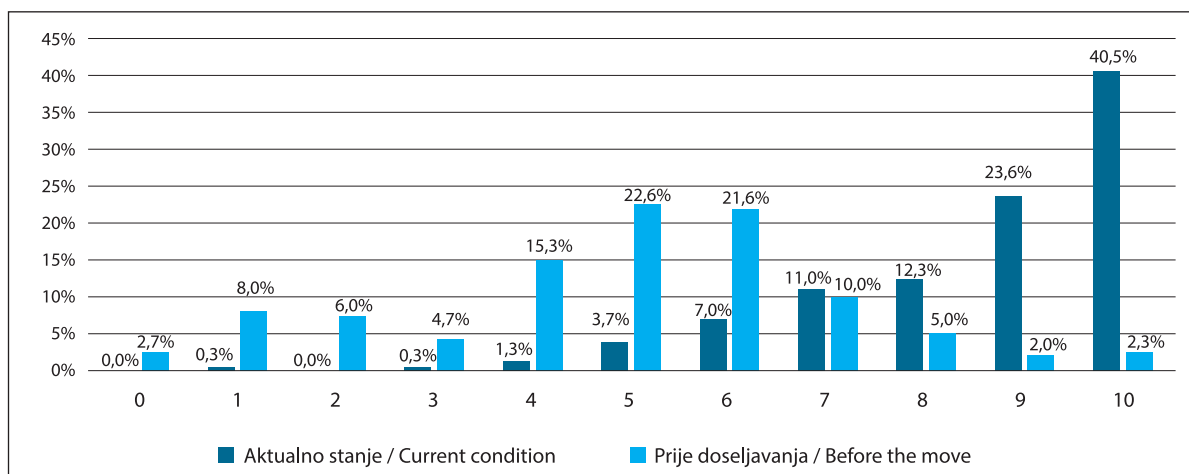
FIGURE 1 Current and former conditions and infrastructure facilities in a house or an apartment

sadržaji bili su internet i plin. Internetom se koristilo u 6 % kućanstava, što je očekivano mali udio s obzirom na to da su se mnogi odselili iz BiH u predinternetsko doba. Plin je bio dostupan u samo 9 % kućanstava što se može objasniti stanovanjem u različitim vrstama i veličinama naselja u kojima nerijetko i nije bila provedena plinifikacija.

Kako bi se bolje mogli usporediti aktualni i prijašnji uvjeti i sadržaji koji ispitanici imaju i kojima se koriste u svojoj kući ili stanu konstruirani su sumarni indeksi stambenih kapaciteta kojima se prikazuje ukupni broj sadržaja u kućanstvu. Iz Slike 2. vidljivo je da su aktualni stambeni uvjeti značajno poboljšani te da ispitanici sada u najvećem slučaju imaju i da se koriste svim ili gotovo

proportion of respondents stated that they had electric power in their homes in the country of origin, but not all of them. 80% to 85% of the respondents had running water, bathroom, and a flushing toilet while other facilities were noticeably less often present. Sewerage was reported by 40% of respondents and the telephone by somewhat more than half of them. The least frequent were the Internet and gas. The Internet was used in 6% of households which is expected since most of respondents migrated from BiH during the “Pre-Internet Era”. Gas was accessible in only 9% of households which could be related to living in different types and sizes of settlements where gas network was often not implemented.

In order to better compare current and former conditions and facilities owned and used by re-

SLIKA 2. Indeks stambenih kapaciteta prije i poslije doseljavanja u Hrvatsku

FIGURE 2 Index of housing capacities before and after migrating to Croatia

svim infrastrukturnim sadržajima – više od tri četvrtine ispitanika navodi da posjeduje između osam i deset sadržaja pri čemu je ukupni prosjek aktualnih kapaciteta devet. S druge strane, prije doseljavanja ispitanici su posjedovali i koristili se statistički značajno manjim infrastrukturnim sadržajima, u prosjeku njih pet što je potvrđeno i Wilcoxonovim testom za uparene uzorke ($Z = -14,225$, $p = 0,000$). Nešto više od polovice ispitanika posjedovalo je prije doseljavanja između četiri i šest infrastrukturnih sadržaja. Primjećuje se i udio ispitanika koji su imali izrazito malo sadržaja: 14 % navodi da su imali tek jedan ili dva od navedenih sadržaja (to su najčešće struja i kupaonica), dok se izdvaja i 3 % ispitanika koji nisu naveli ni jedan od ponuđenih sadržaja.

Moguće poveznice s aktualnim stambenim kapacitetima i infrastrukturom utvrđene su daljnjim analizama. Rezultati su pokazali da u prosjeku više infrastrukturnih stambenih sadržaja posjeduju ispitanici koji su se u Hrvatsku doselili ranije, odnosno do kraja 1990. Oni prosječno imaju i koriste se s devet od deset sadržaja, dok doseljenici u razdoblju od 1991. ili kasnije u svojem kućanstvu u prosjeku imaju osam infrastrukturnih sadržaja ($U = 8429,000$; $Z = -2,818$; $p = 0,005$). Ni u aktualnim stambenim kapacitetima nije utvrđena razlika s obzirom na to jesu li se ispitanici doselili izravno iz BiH ili iz inozemstva.

Nadalje, utvrđena je statistički značajna korelacija između infrastrukturnih kapaciteta kućanstva i nekih socioekonomskih pokazatelja, pri čemu više infrastrukturnih sadržaja imaju ispitanici koji svoj socioekonomski status procjenjuju boljim od većine ($r_s = 0,297$; $p = 0,000$) te koji prijavljuju više mjesečne osobne i ukupne prihode kućanstva ($r_s = 0,203$; $p = 0,001$ / $r_s = 0,186$; $p = 0,007$). Dodatni prihodi kućanstvu poput rente, od poljoprivrede, turizma, honorarne djelatnosti i sl. nisu u statistički značajnoj korelaciji s posjedovanjem infrastrukturnih sadržaja u kućanstvu.

Stambena integracija (način stanovanja i izbor susjedstva) u velikoj mjeri ovisi o poziciji imigranata na tržištu rada i приходима koje ostvaruju. Analizom prihoda doseljenika iz BiH proizlazi da 37,5 % kućanstava mjesečno raspolaze s između 5.000 i 10.000 HRK, 22,6 % između 2.000 i 5.000 HRK, 15,9 % između 10.000 i 15.000

respondents in their houses or apartments, composite indices were constructed which indicate the total number of facilities owned in the household. As it can be seen from Figure 2, the current housing conditions have significantly improved, and respondents mostly have and use all or almost all infrastructural facilities – over three quarters or respondents report between 8 and 10 facilities whereas total average of current facilities is 9. On the other side, before migration respondents owned and used statistically significantly less infrastructural facilities – 5 on average, which was also confirmed by Wilcoxon's test for paired samples ($Z = -14.225$, $p = 0.000$). Somewhat over the half of respondents had between 4 and 6 infrastructural facilities before the move. Here can also be noticed the proportion of respondents who had notably less facilities: 14% reported they only had one or two of the listed facilities (the most often those were electricity and bathroom), while 3% stated they had none of the listed.

The possible correlates to current housing capacities and infrastructure have been determined by further analyses. The obtained results indicate that on average more infrastructural housing facilities are owned by respondents who migrated to Croatia earlier, more precisely by the end of 1990. They on average own and use 9 out of 10 facilities, while the respondents who migrated during and after 1991 on average have 8 infrastructural facilities in their household ($U = 8429.000$; $Z = -2.818$; $p = 0.005$). There is no difference in current housing capacities in regard to location from where they migrated – directly from BiH or from abroad.

Further on, a statistically significant correlation has been determined between infrastructural capacities of a household and some socio-economic characteristics of respondents: more infrastructural facilities are owned by respondents who estimate their socio-economic status as better than that of the majority ($r_s = 0.297$; $p = 0.000$) and who report higher personal and total household monthly income ($r_s = 0.203$; $p = 0.001$ / $r_s = 0.186$; $p = 0.007$). Additional household revenues such as rent, agriculture, tourism, part-time employment and the like are not significantly correlated with owning infrastructural facilities in the household.

Housing integration (mode of housing and choice of neighbourhood) largely depend on the position

HRK, 6,3 % s manje od 2.000, te samo 1,7 % ima više od 15.000 HRK⁵. Pitanjem *Jesu li ukupni prihodi Vašeg kućanstva dovoljni za zadovoljenje životnih potreba?* pokušalo se saznati kako ispitanici procjenjuju materijalno stanje vlastita kućanstva. Većina ih smatra da su njihovi prihodi *uglavnom dovoljni* (54,2 %) i *u potpunosti dovoljni* (6,6 %) za sve njihove potrebe. Ipak, 6,6 % ispitanika procjenjuje vlastite prihodi *nedovoljnima*, a 32,6 % kao *uglavnom nedovoljnim* za zadovoljavanje životnih potreba.

Neka su istraživanja (MURDIE, GHOSH, 2010.) potvrdila da su pokazatelji stambene integracije imigranata poput vlasništva nad stambenim prostorom te stambenim kapacitetima i infrastrukturom važni pokazatelj funkcionalne integracije imigranata, ali nepotpuni želi li se izmjeriti njezina uspješnost. Uz stambenu integraciju i objektivne pokazatelje poput uključenosti u tržište rada (zaposlenost/nezaposlenost), obrazovno postignuće i ukupne prihode kućanstva, za uspješnost integracije važne su subjektivne procjene domena koji sumarno čine procjenu životnih uvjeta. Općenito, ispitanici doseljenici iz BiH procjenjuju sadašnje životne uvjete statistički značajno boljim od onih prije preseljenja u Hrvatsku ($t = 9,593$, $df = 293$, $p = 0,000$). Srednja ocjena sadašnjih životnih uvjeta na ljestvici od 1 (*najgori mogući životni uvjeti*) do 5 (*najbolji mogući životni uvjeti*) je 3,78, a prije doseljenja 3,03. Također, usporede li se procjene sadašnjih i prijašnjih uvjeta života s obzirom na lokaciju od kuda su se doselili u Hrvatsku, proizlazi da ispitanici koji su se doselili izravno iz BiH ocjenjuju prijašnje uvjete života (u BiH) u prosjeku lošijima od ispitanika koji su se doselili iz inozemstva, dok u procjeni sadašnjih uvjeta među njima nisu zabilježene statistički značajne razlike.

Prosječna vrijednost stupnja zadovoljstva standardom života pokazuje da ispitanici u najvećoj mjeri nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni ($M = 3,19$, $SD = 1,016$). Istovremeno, više od polovice ispitanika (57,8 %) smatra da bi im životni standard bio lošiji nego u Hrvatskoj da su ostali u BiH, 25,6 % smatra da ne bi bilo razlike, a

of immigrants on the labour market and their income. Analysis of the income of immigrants from BiH showed that 37.5% of households monthly dispose of between 5,999 and 10,000 HRK, 22.6% between 2,000 and 5,000 HRK, 15.9% between 10,000 and 15,000 HRK, 6.3% less than 2,000 HRK, and only 1.7% reports over 15,000 HRK⁵. By asking the question “*Is the total income of your household sufficient for all your life needs?*” we tried to find out how the respondents estimate the material situation in their household. Most of them consider their income as *mostly sufficient* (54.2%) and *completely sufficient* (6.6%) for their needs. Still, 6.6% of respondents estimates their income as insufficient, while 32.6% considers them as mostly insufficient for satisfying their life needs.

Some research studies (MURDIE, GHOSH, 2010) confirmed that the indicators of housing integration, such as ownership of residential space and housing capacities and infrastructure, are the important indicators of functional integration of immigrants, but they are incomplete when trying to measure its successfulness. Along with housing integration and objective indicators, such as inclusion in the labour market (employment/unemployment), educational status and total household incomes, subjective assessments of the domains which jointly create assessment of living conditions are also important for the successfulness of integration. In general, surveyed immigrants from BiH estimate that their current living conditions are statistically significantly better than the living conditions before migrating to Croatia ($t = 9.593$, $df = 293$, $p = 0.000$). The average grade of current living conditions, on a scale from 1 (*the worst possible living conditions*) to 5 (*the best possible living conditions*) is 3.78, while before migration it was estimated to be 3.03 on average. Also, if the assessments of current and former living conditions are compared in regard to the location from where the respondents migrated to Croatia, the results show that the respondents who moved directly from BiH estimate their former living conditions (back in the BiH) on average worse than the respondents who migrated from abroad, while there are no statistically significant differences in the assessment of

⁵ Prosječna mjesečna plaća u Gradu Zagrebu za 2014. (kada je provedeno istraživanje) iznosila je 6.451 HRK (URL 4).

⁵ Average monthly income in the City of Zagreb in 2014 (when survey was conducted) amounted 6,451 HRK (URL 4).

16,6 % da bi bio bolji. Oni koji svoje imovinsko stanje procjenjuju boljim zadovoljniji su i svojim standardom života ($r = 0,358$; $p = 0,000$). Među doseljenima iz BiH koji su sudjelovali u našem istraživanju podjednak je broj onih koji su zadovoljni (*zadovoljni* 27,9 %, *u potpunosti zadovoljni* 15,3 %) i onih koji nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni (40,5 %) budućnošću i mogućnostima koje su pred njima ($M = 3,39$, $SD = 1,023$).

ZAKLJUČAK

Funkcionalna integracija imigranata u velikoj mjeri ovisi o karakteristikama istraživane etničke skupine što je posebice važno uzeti u obzir pri analizi uspješnosti stambene integracije bosanskohercegovačkih doseljenika u hrvatsko društvo. Stanovanje imigranata je uza zapošljavanje (ostvarenje prihoda) ključna domena kratkoročne funkcionalne integracije koja određuje kvalitetu života doseljenog pojedinca, ali i razvoja društva primitka dugoročno. Koncept prostorne asimilacije (*spatial assimilation*) određen je primarno određenjem stupnja akulturacije i društvene mobilnosti. Promatraju li se doseljenici iz BiH u Gradu Zagrebu, preciznije rezultati istraživanja kvalitete stanovanja i susjedstva kao pokazatelja stupnja integracije, uočljivo je da se oni uglavnom odmah po doseljenju u većem broju smještaju u suburbani prsten. Premda se unutar Grada Zagreba Sesvete i četvrti u istočnom dijelu grada ističu kao područja najintenzivnijeg doseljavanja i izgradnje obiteljskih kuća stanovništva iz BiH, najbrojnije doseljeničke skupine, za razliku od drugih europskih useljeničkih zemalja (primjerice Španjolske) još uvijek se ne može govoriti o prostornoj segregaciji imigranata.

Međutim, doseljenici iz BiH ne mogu se smatrati „klasičnim“ imigrantima. Doseljeni imigranti iz BiH uspješno su dugoročno funkcionalno integrirani u hrvatsko društvo jezično (što im omogućuje izravno uključanje u tržište rada ili obrazovanje), građanski (državljanstvom i građanskom participacijom) i politički, posebice bosanskohercegovački Hrvati kojih je među njima i najviše, participiranjem na raznim razinama u političkom životu zemlje primitka. Istraživanje

current living conditions between these two groups.

The average level of satisfaction with the life standard shows that the respondents in a largest proportion are neither satisfied nor unsatisfied ($M = 3.19$, $SD = 1.016$). At the same time, more than half of respondents (57.8%) think that if they had stayed in BiH their life standard would have been worse than in Croatia, 25.6% considers there would be no difference, and 16.6% perceives their live standard would be better in BiH. Those who estimate their economic status as better are also more satisfied with their life standard ($r = 0.358$; $p = 0.000$).

Among the immigrants from BiH who participated in this study there is a similar number of those who are satisfied (27.9% *satisfied*, 15.3% *completely satisfied*) and those who are neither satisfied nor unsatisfied (40.5%) with their future and the possibilities which lay ahead ($M = 3.39$, $SD = 1.023$).

CONCLUSION

Functional integration of immigrants largely depends on the characteristics of the studied ethnic group which is especially important when analysing the successfulness of housing integration of immigrants from Bosnia and Herzegovina into the Croatian society. Housing of immigrants, besides the employment (earning of income), is the key domain of short-term functional integration which defines immigrants' quality of life as well as of long-term development of the host society. The concept of spatial assimilation has been primarily determined by acculturation level and social mobility. If we observe immigrants from BiH in Zagreb, or more precisely, the survey results on the housing and neighbourhood quality as indicators of the level of integration, it can be noticed that these immigrants settle mostly immediately after the migration in the suburban area. Even though Sesvete and other eastern parts of the City of Zagreb are often highlighted as the areas most densely populated by the largest immigrant group – immigrants from BiH and characterised by their family house construction, in comparison to other European immigration countries (e.g. Spain), we still cannot talk about spatial segregation of immigrants.

Nevertheless, the immigrants from BiH cannot

stupnja akulturacije bosanskohercegovačkih imigranata u Gradu Zagrebu pokazalo je da se radi o imigrantima koji imaju snažan osjećaj pripadnosti hrvatskom društvu (PODGORELEC I DR., 2019.).

Svi pokazatelji stambene integracije i razvoja kvalitete stanovanja (stambene karijere) istraživanjem su na odabranom uzorku potvrdili visoku razinu uspješnosti. Točnije, u gotovo svim mjeranim karakteristikama stanovanja imigranti iz BiH ne razlikuju se od ukupnog stanovništva: vlasništvo nad stambenim prostorom, infrastrukturna opremljenost, a u nekima su i iznad prosjeka – površina stambenih objekata i broj soba. Zabilježene razlike s obzirom na razdoblje i razloge doseljavanja u Hrvatsku pokazuju da oni koji su se doselili 1991. ili kasnije, odnosno oni čija je migracija bila potaknuta ratnim razaranjima, u većoj mjeri stanuju u obiteljskim kućama, no u prosjeku imaju manje infrastrukturnih sadržaja u kućanstvu u odnosu na one koji su se doselili ranije, kao ekonomski migranti. S druge strane, donekle očekivane razlike između doseljenih izravno iz BiH i inozemstva nisu se pokazale značajnima ni u procjeni stambenih kapaciteta ni u procjeni zadovoljstva stanovanjem i okolinom u kojoj žive.

Stupanj zadovoljstva standardom života pokazuje da ispitanici u velikoj mjeri (više od polovice) smatraju da bi im i stanovanje i ukupni životni standard bio lošiji nego u Hrvatskoj da su ostali u BiH.

Određnice posjedovanja stambenog prostora, potvrdilo je i ovo istraživanje, vezane su uz asimilacijsko-socijalni pristup kapitalu, koji naglašava značaj društvenih mreža, dužine boravka u zemlji primateljici i znanje jezika. Društvene mreže imaju u slučaju doseljavanja iz BiH u Hrvatsku važnu ulogu pri odabiru stambene četvrti nastanjenja, pomoći u izgradnji stambenog objekta kao i u procjeni zadovoljstva stambenom četvrti (društvenim i prirodnim okolišem i sigurnošću).

S obzirom na to da Hrvatska nema strategiju razvoja prostora, nema artikuliranu stambenu politiku, da se urbanistički planovi češće „prilagođavaju“ ekonomskim i političkim akterima, a manje potrebama stanovnika, ne iznenađuje da ne postoji ni naznaka posebne stambene politike za doseljenike. Sve veći nedostatak radne snage u Hrvatskoj, ali i postupna iscrpljenost do-

be considered to be “classic” immigrants. They are successfully long-term integrated in Croatian society due to no language constraints (which enables them to be directly included in the labour market or education system), on a civic level (due to citizenship and civic participation) and on a political level by participating in a different levels of political life in the host country which is especially noted for Croats from BiH who are the most common ethnic affiliation among the immigrants migrating to Croatia. The research on the level of acculturation of immigrants from BiH in Zagreb showed a strong sense of belonging to Croatian society among this particular group of immigrants (PODGORELEC ET AL., 2019).

Research has shown that all indicators of housing integration and development of housing quality (housing career) have confirmed its high level on sampled respondents. More precisely, in almost all measured characteristics of housing the immigrants from BiH do not differ from the total population: ownership of residential space and infrastructural facilities; while in some they are above average – size of living area and number of rooms. The obtained differences in regard to period and main reason of migration showed that respondents who immigrated in 1991 or later, i.e. the ones whose migration was driven by the war in BiH, in a larger proportion live in family houses, but on average have less infrastructural facilities in their households in comparison to those who migrated before 1991, as economic migrants. On the other side, somewhat expected differences between the respondents who migrated directly from BiH and from abroad have not shown to be statistically significant in the estimation of satisfaction with housing and environment in which they live.

The level of satisfaction with the living standard showed that respondents in a large proportion (over the half of them) consider that their housing and total life standard in BiH would have been poorer than in Croatia had they decided to stay.

As this research has confirmed, the determinants of home ownership are linked to assimilation/social access to capital, which emphasises the importance of social networks, length of living in the host country and language proficiency. In the case of migrations from BiH to Croatia, social networks have a very important role in making a choice about the

sadašnjih izvora ekonomskih imigranata iz zemalja koje okružuju Hrvatsku, a pripadaju sličnom društveno-kulturnom krugu, stavlja pred Hrvatsku zahtjeve izrade integracijske politike koja će u obzir uzeti sve društveno-kulturne posebnosti imigranata raznih etnija koji doseljavaju u sve većem broju pa tako i uvjete vezane uz stanovanje.

city district, help when building houses and also influence the estimation of satisfaction with the neighbourhood (social and natural environment and security).

Considering that Croatia has no spatial development strategy, nor articulated housing policies, and urbanistic plans are often “adjusted” to economic and political actors rather than the real needs of residents, it is not surprising that there are no indications of a specific housing policy for immigrants. Increasing labour shortage in Croatia, as well as the gradual depletion of the existing sources of economic migrants from the countries surrounding Croatia who pertain to similar socio-cultural context, put before Croatia a special request to create integration policies which would take into account all social and cultural specificities of immigrants of diverse ethnic affiliations who increasingly migrate to Croatia as well as requirements referring to housing.

LITERATURA / SOURCES AND BIBLIOGRAPHY

- AMIT, K. (2012): Social integration and identity of immigrants from western countries, the FSU and Ethiopia in Israel, *Ethnic and Racial Studies*, 35 (7), 1287-1310, DOI: 10.1080/01419870.2011.602091
- COLOM ANDRÉS, M. C., MOLÉS MACHÍ, M, C. (2016): Homeownership and Living Conditions of the Immigrant Population in Spain: Differences and Similarities among Immigrant Groups, *Housing, Theory and Society*, 34 (4), 477-504, DOI: 10.1080/14036096.2016.1268201
- ČALDAROVIĆ, O. (1987): *Suvremeno društvo i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb.
- ČALDAROVIĆ, O. (1996): Sociologijski aspekti stanovanja na županijskoj razini, *Sociologija sela*, 34 (1/2), 63-79.
- GÖDRI, I. (2004): A Special Case of International Migration: Ethnic Hungarians Migrating From Transylvania to Hungary, *Yearbook of population Research in Finland*, 40, 45-72.
- KITCHEN, P., WILLIAMS, A. M., GALLINA, M. (2015): Sense of belonging to local community in small-to-medium sized Canadian urban areas: a comparison of immigrant and Canadian-born residents, *BMC Psychology*, 3 (1), 1-17, DOI: 10.1186/s40359-015-0085-0
- KLEMPIĆ, S. (2004): Razvoj stambenih naselja Splita nakon Drugog svjetskog rata, *Hrvatski geografski glasnik*, 66 (2), 95-119.
- KLEMPIĆ BOGADI, S. (2008): *Demogeografski aspekti suburbanizacije Hrvatske – primjer riječke aglomeracije*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Zagreb.
- KLEMPIĆ BOGADI, S., GREGUROVIĆ, M., PODGORELEC, S. (2018): Doseljavanje iz Bosne i Hercegovine u Hrvatsku: migracijski obrasci na primjeru doseljenika u Zagrebu, *Stanovništvo*, 56 (2), 39-62, DOI: 10.2298/STNV1802039K
- KUTI, S., GREGUROVIĆ, S., BOŽIĆ, S. (2013): Bošnjaci u Hrvatskoj: Useljavanje i transnacionalni socijalni prostori, u: *Migracije iz Bosne i Hercegovine* (ur. M. Hafizović, E. Čosić, A. Osmić, V. Repovac-Pašić), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Fakultet političkih nauka univerziteta u Sarajevu, Institut za društvena istraživanja, Sarajevo, 105-115.
- MASSEY, D. S., REDSTONE, I. (2006): Immigrant intentions and mobility in a global economy: the attitudes and behaviour of recently arrived US immigrants, *Social Science Quarterly*, 87 (5), 954-971, DOI: 10.1111/j.1540-6237.2006.00410.x
- MURDIE, R. (2002): The housing careers of Polish and Somali newcomers in Toronto's rental market, *Housing Studies*, 17 (3), 423-443, DOI: 10.1080/02673030220134935
- MURDIE, R., GHOSH, S. (2010): Does spatial Concentration Always Mean a Lack of Integration? Exploring Ethnic Concentration and Integration in Toronto, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (2), 293-311, DOI: 10.1080/13691830903387410
- MYERS, D., LEE, W. (1998): Immigrant Trajectories into Homeownership: A Temporal Analysis of Residential Assimilation, *International Migration Review*, 32 (3), 593-625.
- OLIVIERA-ROCA, M. (1978): Obujam, razvoj i pravci suvremenih unutrašnjih migracija stanovništva SR Hrvatske, *Rasprave o migracijama* 50, Centar za istraživanje migracija, Zagreb.
- PHINNEY, J., HORENCZYK, G., LIEBKIND, K., VEDDER, P. (2001): Ethnic identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective, *Journal of Social Issues*, 57 (3), 493-510, DOI: 10.1111/0022-4537.00225
- PODGORELEC, S., ČALDAROVIĆ, O., BRČIĆ, C., ŠVOB, M. (2006): Multikulturalität, Integration und Segregation – Überlegungen vor dem Hintergrund von Forschungsergebnissen in Zagreber Stadtteil Dubrava, u: *International Lernen – lokal Handeln* (ur. R. Leiprecht, C. Riegel, J. Held, G. Wiemeyer), IKO – Verlag für interkulturelle Kommunikation, Frankfurt/Main, London, 143-155.
- PODGORELEC, S., GREGUROVIĆ, M., KLEMPIĆ BOGADI, S. (2019): Immigrants from Bosnia and Herzegovi-

na in Croatia: A Sense of Belonging and Acceptance in the New Social Environment, *Razprave in gradivo*, 82, 5-23.

RAY, B. (2002): Immigrant integration: bilding to opportunity, *Migration Information Source*. Washington: Migration Policy Institute, October.

ROGERS, G. O., SUKOLRATANAMETEE, S. (2009): Neighborhood design and sense of community: Comparing suburban neighborhoods in Houston Texas, *Landscape and Urban Planning*, 92 (3-4), 325-334, DOI: 10.1016/j.landurbplan.2009.05.019

ŠVOB, M., BRČIĆ, C., PODGORELEC, S. (1998): Mladi u Dubravi, *Migracijske teme*, 14 (1-2), 7-32.

THOMAS, R. (2013): Viewing immigrants' neighbourhood and housing choices trough the lens of community resilience, *Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 6 (1), 1-14, <https://journals.openedition.org/sapiens/1516>, 12. 10. 2019.

URL 1, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema mjestu rođenja i spolu*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>, 10. 11. 2019.

URL 2, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Nastanjeni stanovi prema broju soba i vlasništvu*, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>, 10. 11. 2019.

URL 3, *Statistički podaci o stanovanju, Statistics Expanded*, Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Housing_statistics/hr, 10.11. 2019.

URL 4, *Neto i bruto plaće zaposlenih u pravnim osobama Grada Zagreba, Godišnje priopćenje, Plaće 2014.*, Grad Zagreb, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj grada, Odjel za statistiku, 2015., <https://www.zagreb.hr/place/78712>, 10. 11. 2019.